

# נחמת הרב ברוך אריה לייב רוטמן דוד רמט

הרב ברוך אריה לייב רוטמן

הרב ברוך אריה לייב ברש"ז רוטמן

בענין כדור ושאר משחקים בשבת ויו"ט

שימוש, ואע"ג שמשתמשים בו לשחוק, עדיין לא סגי בשימוש גרוע כזה לאשוויי מנא. ונסתפקתי בכוונת דבריו במה שהסיק דמ"מ אפי' אם יש עליהם תורת כלי נראה שאסור לשחק בו ולטלטלו, דלכאורה נראה כוונתו דאף אם נימא דיש עלייהו תורת כלי כמו שחשיב כלי לענין קבלת טומאה וכמו שרצה לומר בתחילת דבריו, מ"מ עדיין יהיו אסורים בטלטול משום דאין להם שום צורך, וכדאיתא בשו"ע שם סעיף ד' דאפילו כלים שמלאכתן להיתר אסורים בטלטול שלא לצורך כלל (ועי' במשנ"ב הגדרים בזה), ונקט בזה דשימוש לשחוק לא חשיב צורך (דומיא דמאי דס"ל דשימוש לשחוק ל"ח שימוש ולא משוי ליה שם כלי), וע"ז הוסיף דאף לשאר צרכים לא חזיא כלל, דלכסויי ביה מנא נמי לא חזי משום דמימאסי ומיטנפי.

**אך** העירוני שזה ודאי אינו, דעד כדי כך לומר דשחוק לא חשיב כלל צורך, הוא דבר שא"י להיאמר, ודוקא לענין אי חשיב כלי ע"י שימוש כזה בא לחדש ולומר דשימוש כזה לא משוי ליה מנא (אבל אם היה נחשב לכלי ודאי שהיה מותר לטלטלו כדי לשחק ושפיר חשיב לצורך), ועל כרחך י"ל בכוונתו ע"ד דברי רבו, והיינו דמורו ר' יהודה ר"ל דכמו שמצינו בשבת דף מו. דמקשינן בגמ'

**כתב** בשו"ע או"ח סי' ש"ח סעי' מ"ה: "אסור לשחוק בשבת ויו"ט בכדור. הגה, ויש מתירין ונהגו להקל". ואבוא לדון בעזה"ת במקור הדינים ובטעמם והיוצא מזה למעשה.

**הנה** מקור דעת השו"ע לאסור הוא משבלי הלקט בסי' קכ"א (הועתק חלקו בב"י) שנשאל ע"ד לשחק בכדור בשבת, והשיב לדון בזה ולתלותו בסוגיא דהכדור והאימום האם חשיב כלי ומקבל טומאה או לאו, דלמ"ד דחשיבי כלי ומק"ט ה"נ לענין שבת חשיב כלי ואין זה מוקצה, ועל זה הוסיף להביא בשם מורו ר' יהודה דדוקא בכדורים שלהם הנראה חלל והיה משמש ע"י שתחבו בתוכו גיזי צמר (וכדאיתא ברש"י סנהדרין דף סח. וכ"פ רע"ב ויכין רפכ"ג דכלים) חשיב כלי, "אבל אלו הכדורים שלנו אפי' כלי לא חשיבי, ומחשבת השחוק שחישב לשחק בו לא משוי ליה כלי", והסיק השבה"ל בזה, דמ"מ בין שיש תורת כלי עליו, בין שאין תורת כלי עליו, נראה שאסור לשחק בו ולטלטלו בשבת ויו"ט, שהרי אי"צ בטלטולן, ואינם ראויים לצור עפ"י צלוחית דממאסי שמטנפי ע"י טיט ועפר.

**והיינו** שחידש השבלי הלקט דכדור אין לו שם כלי משום שאין לו שום

אלא מעתה כל צרורות שבחצר מטלטלין  
הואיל וחזיא לכסויי בהו מנא, ומשני  
דהני ליכא תורת כלי עליה ולא סגיא  
בשימוש גרוע כזה לאשוויי ליה מנא,  
ועד"ז אמרין אף בכדור דשימוש גרוע  
כזה לא חשיבי לאשוויי מנא, ובזה הסיק  
השבלי הלקט דדבריו על דרך רבו לומר,  
דאף את"ל דלענין תורת כלי לקבלת  
טומאה יחשב כלי, מ"מ לענין שבת עדיין  
ל"ח כלי ומטעם הנ"ל, דתשמיש גרוע  
כזה לא חזיא לאשוויי ליה "שם מנא"  
לענין שבת שלא יהא מוקצה, וכעין  
מש"כ התוס' בסוכה ר"פ לולב וערבה  
(בדף מב: ד"ה טלטול) בענין לולב  
דאע"ג שעומד לשימוש המצוה כדי  
לנענע בו, אפ"ה לא נפיק שם מוקצה  
מיניה, דל"ל שם כלי עיי"ש [אלא  
שהעירוני בזה, בטעם הב' שכתב השבלי  
הלקט, דלכך אינו כלי משום דמיטנפי  
ולא חזי אפי' לכסויי ביה מנא, ומשמע  
דאי חזי לכסויי ביה שפיר שרי בטלטול,  
ואמאי, והא בגמ' הנז' מבואר דמידי דחזי  
לכסויי מנא לא מהני לאשוויי ליה תורת  
כלי אם לא היה לו שם כלי בלא"ה,  
וצ"ע. ויעוין בהמשך הדברים מה  
שנתבאר בזה בשיטת המתירים לטלטל  
בגד שעטנז בשבת אע"ג דאין על זה שם  
כלי].

**ובעיקר** חידושו לומר דמחשבת השחוק  
לא משוי ליה כלי, יש לדון  
האם טעמו בזה מפני שמיוחד לקטנים  
ומחשבת הקטנים לייעד צורה זו לשימוש

מסויים לא חשיבי לאשוויי כלי משום  
דלאו ברי דעת נינהו, אבל בגדולים  
דומיא דהכי אם ייעדו חפץ לשימוש  
כע"ז שפיר יקבל שם כלי בזה, דשפיר  
בר דעת הוא להחליט ולקבוע מה נקרא  
ומה נחשב שימושים ומה לא, או דנימא  
דאף שימוש של גדולים כע"ז כגון  
לשחק לא יועיל לן מידי, דשימוש כזה  
הוא בעצמותו סוג שימוש גרוע ואינו  
חשוב לאשוויי ליה תורת מנא (וכעין  
צרורות הנז' דחזיא לכסויי ביה מנא).

**עוד** יש לדון בדבריו במש"כ  
ד"מחשבת" השחוק "שחישב"  
לשחק בו לא משוי ליה כלי, האם כוונתו  
כפשוטו וכהנתבאר דס"ל דשימוש כזה  
הוא שימוש גרוע ואין בכחו לאשוויי  
מנא, או דנימא ונדייק בלשונו שכתב  
דמחשבתו שחישב לא משוי ליה כלי,  
והיינו דדוקא משום שרק חישב לשחק בו  
ובפועל עדיין לא שיחק בו לכך אי"ז כלי,  
אבל אם כבר עשה בהם מעשה ושיחק בו  
שפיר יועיל אף לדבריו.

**ועוד** יש לדון בזה, דשמא לא אסר אלא  
כשחישב על חפץ שאינו מיועד  
לכך ולכך אמרי' דמחשבת השחוק לא  
משוי ליה כלי, אבל אם מעיקרא נטל  
גולמין ועשה מהן כדור לשחק בזה שפיר  
נימא דסגי לן אף במחשבת השחוק  
לשוויי תורת כלי, או"ד לא שנא ואיירי  
אף באופן שמעיקרא עשאו לשם כך  
ואעפ"כ קסבר דשימוש גרוע זה ל"ח  
שימוש כדי להחשיבו עבור כך ככלי.

**והנה** בענין הנדון האם דוקא משום שהוא רק במחשבתו כך או"ד דאף אם כבר עשה מעשה ג"כ לא משוי ליה כלי, יעויין במג"א שם ס"ק ע"ב שכתב ואסור לטלטל הכדור, דבמחשבתו לא משוי ליה כלי (שבה"ל) ועסכ"א, עכ"ל, וביאור כוונתו נראה (וכ"מ במחצית השקל) דציין לדלעיל סעי' כ"א בנדבך של אבנים דלהשו"ע לא מהני אפי' אם חישב עליהו מבעו"י לשיבה אא"כ למדום, ופירושו לדעת הרמב"ם דיעשה בהם מעשה אלים כ"כ (טפי משפפום, כדאי' בזה הפלוגתא בגמ' שבת דף קכה:), ועיד"ז יצא מכלל מוקצה ומותר לטלטלו בשבת, נודעת הרמ"א שם בשם י"א דאף באבנים מהני מחשבה, וצע"ד וכמשה"ק כבר במג"א שם. [וה"נ בכדור זה דלכך הוא אסור לשחק בו משום דבמחשבתו לא משוי ליה כלי וצריך מעשה דוקא וכדין האבן. (ורש"י פי' בע"א ולדבריו לא מהני באבנים שום מעשה כזה להתירו, ועי' במג"א שם ובמשנ"ב ס"ק פ"ט).

דמחשבת השחקן שחישב לשחק בו לא משוי ליה כלי, נראה מזה דאין החיסרון בזה משום שהדבר הוא רק במחשבתו ולא הוציא מחשבתו לפועל, אלא דאף אם הוציאה לפועל מ"מ מחשבה ומעשה לשחקן גרידא ל"ח שימוש לשוויי ליה תורת כלי וכהנתבאר הענין בזה, ושו"ר בא"ר שם בס"ק פ"ו (וציין לדבריו בפמ"ג) שכבר השיג ע"ד המג"א בזה [מהאי טעמא (כ"נ)].

**ושמא** אף המג"א נתכוון להנתבאר ולא ליותר מכך ולחדש דמעשה מהני, אלא שציין לסעי' כ"א להעיר דשם איתא דאפי' באבן מהני ביה מעשה ומדוע לא יועיל בכדור. אך דחוק לומר כן בכוונתו, דלפי הנתבאר אין שום דמיון בין אבן לכדור, דדוקא אבן שמשתמש בו לשיבה והוי שימוש חשוב מהני ביה ע"י מעשה לכה"פ, משא"כ בכדור דתשמיש גרוע הוא וכנתבאר.

**[ובדרך]** אפשר י"ל דמה שציין המג"א לסכ"א הוא לשיטתו שם, דיעויין לעיל בס"ק מ"א במג"א שהאריך לדון בד' המדרכי בדעת הרמ"א, ובסו"ד הסיק דלא כדבריהם וכתב דאף הרמב"ם יפרש בהא דלמדום כפרש"י וכו' עיי"ש, ולפי זה יוצא לן דמש"כ השו"ע "למדום" אין הכוונה דע"י מעשה אי"ז מוקצה ושרי בטלטול, אלא כפרש"י שסדרום מער"ש כדי שבשבת לא יצטרכו לטלטלם, ועל אף שדחוק לומר כן בלשון השו"ע, מ"מ כך הוא פירושו להמג"א

**ולדבריו** נראה דבאופן שעשה בהם מעשה מבעו"י שפיר יהא מותר לטלטלן ולשחק בהן, אך לענ"ד ז"א, דהמג"א העתיק דברי השבלי הלקט בקצרה והוא דבמחשבתו לא משוי ליה כלי, ובזה היה נראה לו דאם עשה בו מעשה ולא רק הקצה אותן במחשבתו שפיר יועיל לו. אך לפי הנראה בלשון השבלי הלקט שהועתק לעיל שכתב

שביאר כן בדעת הרמב"ם, ואף בלשון הרמב"ם הוא דחוק, שכתב דאם לא למדום אסור לישיב עליהן, ולפרש"י ל"ש לשון אסור, (ורק לפי המ"מ בד' הר"מ י"ל) ועכ"פ לפי"ז המג"א לשיטתו שאדרבה, ציין לסכ"א דשם מצינו דיש דברים שאפי' מעשה לא מהני, אך יש שדחו דבריו, דא"א לומר כן, דאין שום שייכות מה שלא יועיל מעשה בכדור להא דלא יועיל מעשה באבן, וכל חד מסברא ומטעם אחר הוא לגמרי, דבאבן הטעם בזה הוא משום דחשיב מעשה כל דהו, (ומעשה גמור שפיר יועיל לכאורה, ועי' במחציה"ש ובשי' הב"י ומהר"ם (רש"ל) בפרש"י, משא"כ באבן שאפילו מעשה גמור לא יועיל). וע"כ כוונת המג"א שפיר לציין לסכ"א דבפשטות מהני מעשה, וכבר העיר החזו"א בזה בסי' מ"ב ס"ק י"ב דתבריה המג"א לגזיזה, דבס"ק מ"א ביאר דלא מהני מעשה באבן, ובס"ק מ"ב שם ציין לסכ"א דמהני מעשה, ודו"ק, וה"נ בס"ק ע"ב כיון לזה].

**והנה** הפמ"ג בא"א ס"ק מ"ב אחר שציין לדברי המג"א והא"ר, כתב דבקטן ודאי אין מחשבתו כלום, ואף גדול דמהני מחשבה יעויין בסכ"א די"א דבעי מעשה, ואם שחק בע"ש מבעו"י י"ל דהוכן לכך. עכ"ד. [ובהקדמה להתו"ש בסי' ש"ח – בסוף הקדמתו – הביא הא דאיתא בחולין י"ב סוף ע"ב דקטן מחשבתו אינה מחשבה אך מעשיו

מעשה, וכה"ג כ' המג"א בסי' מ"ב סק"ד ונפסק במ"ב שם סקי"ג, והועתק ג"כ בדעת תורה למהרש"ם סי' ש"ח ס"ק כ"ב].

**ומבואר** דאף הוא נקט (עפ"י העתקת השבלי הלקט במג"א) דהחסרון הוא משום מחשבתו דוקא, ועיין בזה. ועוד הוסיף בזה סברא דתליא אם יחדה קטן או גדול, דאם יחדה גדול מהני מחשבה אם לא להשו"ע בסכ"א דבאבן בעי מעשה.

**וצב"ד**, דבפשטות לא איירי השבלי הלקט בייחודה קטן, ואף לפי מה שהעתיקו המג"א דהחסרון הוא דבמחשבה גרידא לא משוי ליה כלי, אך עדיין סתמיה משמע דאף במחשבת גדול לא מהני, וצ"ב מהיכ"ת להפמ"ג דמחשבת גדול לייחודה לשחק תועיל לן. וצ"ב. (ואין נראה לומר דכוונת הפמ"ג דייחוד עבור קטן לא מהני ואפי' כשייחודה גדול, ואילו יחוד עבור גדול מהני, ובזה יתיישב שפיר דסתמיה איירי ביחודה גדול עבור הקטנים שישחקו בהן, דלא משמע כן בלשונו, וכן מסברא יש מקום גדול לדון אי שייך לחלק כחילוק זה, ועיין).

**והשתא** נבוא לדון במה שהסתפקנו בתחילת דברינו האם אסור השו"ע דוקא משום שלא היה מעיקרא מיוצר ומיועד עבור כך, אבל בזמנינו יהא

ז"ל (בבדה"ש ח"ד סי' ק"י סעי' י' אות ט"ז) שהיו משחקין בזה לאיסורא.

**ולפי"ז** י"ל בדרך אפשר דלזה כוונת השבלי הלקט באמרו דמחשבת השחוק לא משוי ליה כלי, והוא משום דשימוש לשחוק היה כ"כ גרוע אצלם וכמעשה הגוים והפוקרים, ואי"ז שימוש ויעוד חשוב, ולפי"ז יש לדון בזמנינו להתיר לשחק בכדור ושאר משחקים.

**אך** בשו"ת אור לציון להגר"צ שאול זצ"ל (ח"ב פכ"ו תשו' ח') כתב לפסוק דאסור לטלטל כדור בשבת, וטוב להזהר שלא לטלטל שום צעצוע או משחק בשבת, עכ"ד, והיינו שפסק להחמיר כהשו"ע ולא חילק כחילוק הנזכר.

**אלא** דבהערה שם כתב להוסיף שאם המשחק ראוי לצור עפ"י צלוחיתו יש להקל (מלבד בכדור), דהא בשבה"ל הזכיר אף טעם זה, ובצירוף דהרמ"א היקל בהלכה זו, ובירושלמי שהעתיק הב"י (דמשו"כ חרב טור שמעון) משמע דהחיסרון הוא דוקא בכדור, ובל"ז לא היה השו"ע מחמיר לאסור בכדור, דהא בשל סופרים הלך אחר המיקל, ולכך נראה שאין להימנע אלא ממשחק בכדור, ובסו"ד הוסיף בזה, דאף בכדור אין בו מעיקר הדין משום מוקצה והמיקל יש לו על מי לסמוך, עכ"ד. (וצב"ד דבסעיפיו נראה שנוטה לאיסור, ובהערותיו נוטה להקל).

שרי שמיוצרין מתחילה לשם שחוק, או"ד לא שנא ואסר בכל גווני.

**והנה** לענ"ד מסברא נראה דקאסר בכל גווני, דטעם האיסור כ' בשבה"ל משום דמחשבת השחוק שחישב לשחק בו לא משוי ליה כלי, וכהנתבאר דשימוש כזה חשיב שימוש גרוע ואין בכחו ליתן לו שם כלי, וממילא לא שנא אם נעשה משיירי מטלניות ושברי כלים ולא שנא אם מתחילה נוצר עבור שחוק, מ"מ לשחוק עבידא ואי"ז שימוש חשוב.

**איברא** דבכף החיים בסעיף זה דכדור (באות רנ"ו) כתב דלהטעם דהביא הב"י מהירושלמי דמפני מה נחרב טור שמעון מפני ששיחקו בו בכדור, משמע דהאיסור הוא משום זילותא דכבוד שבת שמתעסק בדברים בטלים, ועוד הוסיף (שם באות רנ"ז) דלדעת השו"ע אסור לשחק בשבת ויו"ט בכדור וכדו' "מינין שמשחקין בו בעלי קוביא" וכו'.

**ובן** בשו"ת שלמת חיים להגר"ח זוננפלד זי"ע (או"ח סי' רע"א) השיב בתו"ד בענין זה, דלולי דמסתפינא הייתי אומר כי השחוק הזה לא היה נהוג אצל יהודי כי אם דוקא אצל אינם יהודים ומה"ט חשבו ליה למוקצה. [וכ' שם דלקטן אי"צ למחות, אבל להתיר לגדול בשביל תינוק הבוכה – לא יאות כי עכ"פ אתרא דמרן]. וכן משמע בקצות השולחן להגר"ח נאה

**ובעיקר** מש"כ האול"צ להתיר מטעם דמשחקים דילן חזי לכסויי בהו מנא ולא מיטנפי (כ"כ), כבר קדמו בזה בכף החיים הנז' (באות רנ"ו), וכן הובאה סברא זו בחוט שני (ח"ג פס"ח סק"א), אלא דיש להעיר בזה [וכבר העיר כן בחו"ש הנז'] דבזמנינו שאין רגילין כלל לכסות כלים וצלוחיות בכ"מ גרוטאות או חפצים שאינם עומדים לכך, א"כ לא יחשב כלל בזה לכלי להתיר טלטולו, ופשוט. וכ"מ בחזו"א סי' מ"ד ס"ק י"ג בענין נר דבזמנינו הרי"ז מוקצה מחמת גופו, דאין הדרך להשתמש בו למידי, אע"ג דעל נר קאמרינן בגמ' הנז' דחזי לכסויי ביה מנא.

**ועוד** יש להעיר בעיקר טעם זה דכתב השבלי הלקט דל"ח לכסויי ביה מנא משום טינופא ולכך אי"ז כלי ומשמע מינה דבאינן מטונפין שפיר חשיבי כלי משו"כ, באמת הדבר צ"ע, דהא כבר נתבאר דדוקא דבר שהיה לו שם כלי אמרי' דאף בשבריה עדיין שמו עליו הואיל וחזי לכסויי ביה מנא, אבל ליתן עליו תורת כלי רק משום דחזי לכסויי מנא לא אמרי', וכדמשמע מסוגיא דדף מו. הנז' בעפר וצרורות דמוקצין על אף דחזי לכסויי בהו מנא.

**ובאמת** מצאנו כדעה זו והיא שנויה בפלוגתא, דהנה בשו"ע שם סעיף מ"ז איתא דבגד שעטנו יש אוסרין ויש מתירין. ובי' המג"א שם בס"ק ע"ד טעם המתירין משום דחזו למידי כדאי

בשו"ע יו"ד ר"ס ש"א, דאפשר להאחיל בו (באופן שאי"ב משום איסור אהל, וכדהעיר במחציה"ש כאן), או דחזי לכסויי ביה מנא כמש"כ הפמ"ג, וטעם האוסרין הוא משום דאין עומדין לכך. הרי חזינן בזה פלוגתא בדבר שאין לו שום שימוש אחר כי אם לכסויי ביה מנא וכיו"ב תשמיש שאינו חשוב ואינו מיועד לכך, ואעפ"כ נחלקו בזה ויש מתירין להחשיבו כלי עי"כ הואיל ומ"מ תואר מלבוש ותורת כלי עליו כמש"כ המשנ"ב בס"ק קס"א, וה"נ בכדור דילן הואיל ויש לו תואר כלי דכדור [ומקבל טומאה לחד מ"ד] אע"ג דשימושו לשחוק לא חשיב כלי לענין שבת מה"ט, מ"מ אם חזיא לכסויי ביה מנא סגי לן בזה להחשיבו ככלי ואי"ז מוקצה הואיל ואית ליה תואר כלי לענין הלכות כלים, (ועדיין יש לחלק, ודו"ק). – ולפי"ז יתפרש הא דאמרינן בגמ' בדף מו. דבעינן תורת כלי עליה, היינו שיהא לו תורת כלי בעצם לכה"פ לשאר דברים ולא דוקא שיהא לו תורת כלי לגבי שבת.

**אמנם** כבר הזכר' דטעם האוסרין לגמרי הוא משום דאין עומד לכסויי ביה מנא, וכ"ה בפמ"ג הנ"ל, ובא"ר שם ס"ק פ"ח, ובשו"ע הגר"ז סעיף פ"ה, וכן פסק במשנ"ב שם לאסור אפילו לצורך גופו ומקומו, וכדעת האגודה (דלא כהיש"ש בפ"ק דביצה סי' מ"ד) – ולפי"ז לדילן להמשנ"ב בין כך לא יועיל לן בכדור מאי דחזי לכסויי ביה מנא.

הן. ושמה י"ל ע"ד אפשר, דבזה שהיה כלי מכבר, שפיר יהני לן מה שעומד כעת לשחוק שלא יפקע הימנו שם כלי נוכחו שביארתי במקו"א בדעת רבא בשבת קכד: לשיטת הר"ח והרמב"ן, דאף שימוש גרוע סגי לן בכע"ז שלא יפקע שם כלי מיניה].

**אמנם** מצינו בכמה מפוסקי זמנינו <sup>אוצר החכמה</sup> שהתירו הכדור וכיו"ב אף לדעת השו"ע, דהנה בשבט הלוי ח"ט תשו' ע"ח כתב דכדורים בזה"ז שנעשו לכך פשיטא דתורת כלי עליהם וממילא אין תורת מוקצה בהן עכ"פ בתוך הבית, וגם על השולחן מותר מן הדין, נובקרקע עולם וברחוב 'צריך' להחמיר, ות"ח ממילא רחוקים מזה, עכ"ד, (ויש לדון אי כוונתו בהרחקת הת"ח הוא מדינא או משום ביטול הזמן). וכן בספר חוט שני הנז"ל כתב דאפשר לפרש דהיינו דוקא באינו עשוי ומיוחד למשחק, אבל כשמייצרים במיוחד משחקים י"ל דכו"ע <sup>אוצר החכמה</sup> מודו דשרי.

**וכבר** הזכר' שכן משמע מפשטות דברי המג"א והפמ"ג, וכבר חלק עליו הא"ר בזה כמש"נ באורך לעיל.

**אך** במשנ"ב אין נראה כן, וכבר העיר כן בחו"ש הנז' על דברי עצמו, שכתב המשנ"ב בס"ק קנ"ח דאפשר שטעם המתירין משום דכיון שעשוין לכך ומיוחד לזה בתמידות, לא שייך בו שם מוקצה וכדלעיל בסכ"ב, עיי"ש,

**ולפי"ז** לע"ע לדעת מרן השו"ע שאוסר לשחק בכדור בשבת ויו"ט משום מוקצה, וכדנתבאר דמחשבת השחוק שחישב לשחק בו לא משוי ליה שם כלי, ומאי דחזי לכיסויי ביה מנא בשאינן מטונפין עכ"פ — ג"כ כבר נתבאר דלדידן לא מהני בשימוש גרוע ליתן עליו שם כלי, א"כ נמצאנו למידין להלכה דבין כדור ובין שאר משחקים כיוצא באלו מוקצין הן לדעת השו"ע, ויעוין בהמשך הדברים לדון שמא משחקי חכמה הותרו ולא מוקצין נינהו, וכאשר יתבאר.

**אך** זאת מצאנו דעדיין אף לדעת השו"ע המחמירה, רשאין לשחק בשברי כלים הראוין לכסויי ביה מנא, וכגון בטלפון שפסק שימוש וכיו"ב שאר דברים, דאף שהיו מכבר לכלים המוקצים מדין כלי שמלאכתו לאיסור שמותירין רק לצורך גופו ומקומו, אך עכ"פ שם כלי עליהן, והשתא שכבר נשברו ופסקו משימושן ואינן עומדין שוב למלאכת איסור, אזדא לה הקצאת איסור והו"ל ככלי שמלאכתו להיתר, ועדיפא מכדור וכיו"ב שמעולם לא היה לזה חשיבות תורת כלי לענין שבת, משא"כ מכשירים חשמליים אלו דאדרבה, שפיר היו חשובין כלים לענין שבת, רק שהוקצו מחמת שמיועדין היו למלאכת איסור, והשתא להיתר קיימו.

**אלא** דכבר נתבאר בזה לדון דבזמנינו שאין דרכן של בני אדם לכסויי מנא בסוג כלים אלו, דלכאורה מוקצין



ומשמע מדבריו דהשו"ע והרמ"א איירי באופן שעשויין לכך ומיוחדין לזה בתמידות, ולכך התיר הרמ"א, ואעפ"כ קאסר השו"ע בזה, ודלא כהשבת הלוי והחו"ש הנ"ל, ויש להוסיף בזה דאף כדור דמתניתין בסתמא לשחוק התינוקות עשויין, וכמש"כ בפיה"מ להר"מ וביכין רפכ"ג דכלים וברע"ב שם רפכ"ח.

<sup>הנ"ל</sup> <sup>הנ"ל</sup>

**אלא** דאפשר לבאר כוונת דברי הפוסקים הנז' דהכדורים והמשחקים בזמנינו נעשין ביותר מכך, וכדהובא בספר שבות יצחק – מוקצה (דרזי) פ"ה סעי' ה' סק"א וב' בשם הגריש"א זצוק"ל דמשחק המיוצר מתחילתו לצורך משחק כיון שנעשה בו מעשה רב נחשב כלי אף לדעת השו"ע, דלא אסר אלא בשהכינם למשחק ע"י יחוד או מעשה כל דהו, בזה אין די בשימוש למשחק להחשיבם כלי בכך, משא"כ במשחק שיוצר מתחילה למשחק, כיון שנעשה בו מעשה רב נחשב כלי, עכ"ד. ואחרים כתבו בנו"א קצת, דהיות ומיוצרים בביח"ר לאלפים ומיוחדים לכך אי"ז מוקצה לכו"ע. וכן מטו משמיה דהגרש"ז אויערבאך זצוק"ל דהואיל ומיוצרים ככלים מעשה אומן שרי.

**ולפי"ז** יוצא לן איפא דאף שנחלקו השו"ע והרמ"א בכדור ומשחקים אי מוקצה או תו"כ עליה, ואפי' בעשה בו מעשה, אך אם עשו בזה מעשה רב ובצורת אומנות כבזמנינו שפיר

כו"ע יודו דהו"ל תו"כ לענין שבת ואי"ז מוקצה.

**והשתא** נבוא לדון בעיקר שיטת הרמ"א <sup>הנ"ל</sup> שהתיר לשחק בכדור, דהנה אחר שכתב השו"ע לאסור לשחק בכדור, הוסיף הרמ"א ע"ז דיש מתירין ונהגו להקל, ומקור הדברים הוא מדברי התוס' בביצה והו"ד בב"י כאן, שכתבו בדף יב. סוד"ה ה"ג וכו' אהא דתנן בית שמאי אומרים אין מוציאין לא את הקטן ולא את הלולב ולא את ס"ת לרה"ר, ובית הלל מתירין, כתבו דלאו דוקא קטן למולו דה"ה דשרי בשביל טיול, דהא אשכחן דמשחקין בכדור ביו"ט ברה"ר אע"ג דליכא אלא טיול, עכ"ד, ומשמע דה"ה בשבת דשרי לשחק בכדור דבדברים אלו שבת ויו"ט שוין.

<sup>הנ"ל</sup> <sup>הנ"ל</sup>

**אמנם** המג"א בס"ק ע"ג הביא מש"כ הש"ך להקשות בזה דהתוס' לא כתבו להתיר אלא ביו"ט כיון דיש בו צורך קצת, ואמרי' בזה דמתוך שהותרה וכו' אבל לא בשבת. אך המג"א כבר דחה דבריו וכתב דדין מתוך לא הוצרך אלא לענין הוצאה לרה"ר ובזה איה"נ דאסור בשבת, אבל לענין טלטול מוקצה הוי פשיטא ליה דשרי ולא הוצרכו לענין זה לומר הא דיש בו צורך קצת, וא"כ אדרבה דלענין מוקצה דעת הרמ"א בסי' תצ"ה סעי' ד' דיו"ט חמיר משבת, וא"כ כל כמה שאי"ב מוקצה ביו"ט כ"ש דשרי בשבת.



**אלא** דביש"ש בפ"ק דביצה סי' ל"ד כתב לחלוק בעיקר החידוש שהוציאו מדברי התוס', שבאמת אין כוונתם לומר דלשחק בכדור שרי משום שהוא בגדר טיול, אלא שכתבו לומר דמוציאין את הקטן לא רק למולו אלא אף לצורך טיול וכדו', והוכיחו שיטתם ממה שנהגו העולם בטעות וחושבים השחקן לטיול וצורך קצת, ואף שהאמת אינו כן מ"מ א"ש ראיית התוס' ליסוד דינם דאפילו אינו צורך מצוה מיקרי צורך קצת, אך אליבא דאמת דעת התוס' הוא שלא להתיר השחקן ביו"ט משום מוקצה (כך ביאר במחציה"ש ע"ד המג"א הנז'), והוסיף היש"ש דהתינח לילדים שלא הגיעו לכלל חיוב שאי"צ למחות בהן, אבל גדולים נראה בעיני מנהג רע, כי זה אינו טיול אלא שיחת ילדים וקלות ראש, ואף רבינו ירוחם שכתב הדברים בשם ר"ת אפשר שלא בא אלא ליישב המנהג, ואי אישר חילי אבטלנה, שהרי הרא"ש בסי' י"ח שהעתיק דברי ר"ת לא הזכיר דבר זה ואף בטור לא הביאו, [וואי"ז דומה להוצאת קטן דאי' ר"פ נוטל בשבת דף קמא: מאחר שאביו משמח בו וגיעגועו על בנו, ג"כ שמחת יו"ט היא שלא יהא עצב על בנו].

**ואף** בלבוש (שם) כתב דטעם המתירין הוא, דהואיל והוא לשחק מעונג שבת ויו"ט הוא והתירוהו, ע"כ, ומשמע קצת שמעיקר הדין אי"ז כ"כ נוטה

להיתר, אלא שבכל זאת התירוהו משום עונג שבת ויו"ט, ונוהגין להקל. [ובא"ר שם הכריע כדעה האוסרת].

**אך** בערוה"ש בסי' הנ"ל סעיף ע' הביא דיש מתירין משום דכיון דראוין לשחק ובהשחק אין איסור להמתענגים בזה, לפיכך מותרין בטלטול ומשחקין בהן, עכ"ד. והיינו דאף אם מעיקר הדין היה אסור, אך מ"מ ס"ל להמתירין דלא לו שמתענגין בשחקן שפיר חשיב ראוין לכך והו"ל תו"כ משום דידהו, ושרי לטלטלן.

**ולמעשה**, מסתימת המשנ"ב בסי' ש"ח נראה דסתמיה נהגו כהרמ"א

להתירא ולא פקפק בזה, אלא דבסי' תקי"ח סעי' א' (וצויין לזה בבאר היטב כאן) אהא שכתב הרמ"א דמשחקין בכדור אע"ג שאינו אלא טיול בעלמא, כתב ע"ז המשנ"ב בסק"ט להביא דברי היש"ש הנז' שתמה להתיר זה דאין בו צורך היום כלל אלא שחוק של ילדים והנח להם, אבל לגדולים הנוהגים כן מנהג רע הוא וכו', והוסיף בזה המשנ"ב דבלא"ה אין דין זה דהרמ"א מוסכם לכו"ע, דדעת השו"ע לאסור כדאי' בסי' ש"ח, עכ"ד. ומשמע מזה דלא היה ניח"ל כ"כ לסמוך על מה שנהגו להקל כמש"כ הרמ"א, וצ"ב. [ואפשר דעיקר כוונת המשנ"ב לאסרו הוא משום זילותא, ובפרט בכדור ברה"ר כדאיירי התם שהוא בריש גלי, ומה שציין לדברי השו"ע בסי' ש"ח, אינו אלא לאלומי מילתא].

**אלא** דיעויין בסי' של"ח סעיף ה' שכתב הרמ"א דמותר לשחוק בעצמות שקורין טשייך (5 אבנים – בלע"ז) אע"פ שמשמיעים קול הואיל ואינן מכוונין לשיר, וכ"ז בשוחק דרך צחוק בעלמא, עכ"ד, הרי לן שהרמ"א התיר לשחק בשאר משחקים בלא לדון כלל בנושא המוקצה לומר שייחדו לכך ודלא כהשו"ע וכו', ואף דעת השו"ע שחלק בכדור לא הוזכרה כאן במשנ"ב, ונראה מזה דלא דמי כלל לכדור, וצ"ב.

**ובאמת** דמקור דברי הרמ"א הוא משלטי גיבורים סוף עירובין (בדף לה: מדפי הרי"ף סוף אות ג) והו"ד בב"ח כאן, דיש היתר מיוחד בכ"מ שחוק שתלוי בחכמה ואי"ז כמטיל חלשים גרידא, ולפי"ז אפשר דאי"ז היתר לשאר משחקים אלא דוקא במיני שחוק של חכמה.

**אלא** דיל"ע בזה, דאפשר שאין כוונת השלטי גיבורים להתירו משום החכמה, אלא דקאי התם ע"ד הריא"ז שאסר לשחק בכיוצא באלו משום שאם

משחקין כדי לנצח אלו את אלו הרי"ז דומה לקוביא ואף בחול אסור, וע"ז בא השלט"ג לחלוק ולומר דבאלו המיני שחוק שיש בהן חכמה אי"ז דומה לקוביא ושרי, [ובמג"א סק"ח והו"ד במשנ"ב ס"ק כ"א בשם מהר"א ששון דס"ל שכיון שאין תועלת בידיעת חכמות אלו אסור, ואף בחול, כדאי' בסי' ש"ז סי"ז], עכ"פ משמע מדבריהם דלא דנו כלל מדיני המוקצה כהשבלי הלקט, אלא דק אמר אסור מחמת כקוביא וכיו"ב או לא.

**ושמא** עדיין י"ל, דבמשחקים המביאים ללימוד חכמה מסויימת בזה ס"ל דמחשבת השחוק שחישב לשחק בו משוי ליה שפיר שם כלי, דדוקא משחקי דמיון והפגת השעמום גרידא בזה כ' השבה"ל דמחשבת השחוק לא משוי ליה כלי, אבל בשחוק המחדד השכל וכיו"ב דהוי חשיב טפי, שמא שפיר מהניא מחשבו לשחוק כזה והו"ל כלי, [ודומה לסברת הגריש"א הנז', דבמעשה רב מהני אף למחשבת שחוק].

### ולסיכום כל הענין בקצרה בזה והיוצא לדינא

(א) – השבלי הלקט אסר משום דמחשבת שחוק לא מהני. (ב) – יל"ע האם משום שהוא רק במחשבתו או"ד אף במעשה לא מהני, וכ"נ בפשטות. (ג) – יש שאסרו מטע"א כזילותא דשבתא וכדו'. (ד) – השבלי הלקט אסר נמי משום דאין ראוי לכיסויי מנא. (ה) – ולפי"ז דו"ד בזמנינו דאין מטונף כ"כ, ובפשטות לא מהני. (ו) – האול"צ דשמא דוקא בכדור אסר בשו"ע (ולא אמר ספק דרבנן לקולא) משום שנחרב טור שמעון, אבל שאר משחקים קיל טפי. (ז) – אף להשו"ע שאסר

# נחמת הרב ברוך אריה לייב רוטמן דוד רנט

כדור וכיו"ב, לכאורה שרי בשברי כלים כטלפון שנשבר וכדו'. (ח) – שמא מעשה גדול ואלים כבזמנינו אף השבלי הלקט יודה (ואין לזה ראייה והכרח). (ט) – הב"י העתיק דעת התוס' שהתירו דלא כהשבה"ל, והו"ד ברמ"א למנהגא. (י) – הרש"ל<sup>1234567</sup> חולק ע"ד הב"י והרמ"א, וס"ל דהתוס' לא התירו, והוא מנהג רע. (יא) – מסתימת המ"ב בש"ח אפשר שמיקל, אך בתקי"ח החמיר, ושמא התם משום זילותא עי"ש. (יב) – בסי' של"ח בטשיי"ך יש לדון אם יש ראייה מהתם להתיר בסתמא, דשמא התם שאני שהוא מחשבה לשחוק לחכמה.

ולפי כל זה, לקטנים יש להקל כמש"כ הרמ"א דנהגו להקל, והרש"ל שחלק גם התיר לקטנים, והגרי"ח זוננפלד ג"כ התיר בשופי לקטנים ובאול"צ. ולגדולים אפשר דיש להקל עפ"י כמה סברות שהוזכרו, אך אין הדברים ברורים וחתוכים (והגרי"ח<sup>1234567</sup> בשלמת חיים נקט לגדולים לאיסורא בא"י משום אתרא דמרן השו"ע), [ונהגו להקל].

נחמ"ח 1234567

נחמ"ח 1234567

נחמ"ח 1234567

